

dr.sc. Dragica Krstić

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Uspostava sustava zaštite
knjižničkog fonda od katastrofa
u Nacionalnoj i sveučilišnoj
knjižnici u Zagrebu

IZ DOSADAŠNJEG ISKUSTVA

1. Uobičajene mjere zaštite knjižnične građe koja se nalazi u okruženju sa sve izraženijim i učestalijim katastrofama pokazale su se nedjelotvorne i nedostatne.
2. Knjižnična građa je pod posebno velikim rizikom od oštećenja jer se nalazi u velikim količinama.
3. Zabilježena je na nestabilnim, nepostojanim medijima.
4. Nove tehnologije uzrokuju nove obrasce korištenja i nabave građe, potrebe zaštite gube utrku s rastućim potrebama korisnika.
5. Nedostatna financijska sredstva/resursi u zaštiti, posebno na prevenciji i otklanjanju posljedica katastrofa i velikih nesreća.
6. Nepostojanje nacionalne strategije *(u izradi)*.
Strategija očuvanja, zaštite i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine RH za razdoblje 2011-2015.
7. Neusklađena zakonska regulativa koja se tiče zaštite i očuvanja kulturnih dobara u kriznim uvjetima, rascjepkanost javnog sektora
(u izradi je Pravilnik o zaštiti, reviziji i otpisu knjižnične građe)
8. Nedostatak edukativnih programa u području zaštite kulturne baštine od katastrofa.
9. Nerazumijevanje problematike
10. zaštite knjižnične građe/baštine.

ŠTO JE CILJ?

Uspostava cjelovitog i učinkovitog sustava zaštite knjižnične građe u redovnim i kriznim uvjetima

KAKO GA POSTIĆI?

- Objedinjavanje izoliranih aktivnosti u sustav zaštite knjižnične građe -integriranjem upravljanja zaštitom s ostalim knjižničnim funkcijama i organizacijskim jedinicama.
- Sustavnim dugoročnim praćenjem stanja knjižnične građe i čimbenika oštećenja/rizika te identificiranjem prilika za povećanje otpornosti prema ugrozama, osigurala bi se realna podloga za donošenje strateških odluka na institucionalnoj i nacionalnoj razini (planiranje, prioriteti).
- Prilagodbom postojećih i izradu novih internih akata i protokola radi postizanja bolje interoperabilnosti s domaćim i inozemnim ključnim partnerima (*usvojen Pravilnik o zaštiti knjižnične građe NSK u kriznim uvjetima*)
- Provođenjem edukacija, radionica, treninga i vježbi uspostavlja se unutarsektorska i međusektorska komunikacija i prijenos znanja između stručnjaka knjižnice i partnera iz kulturnih djelatnosti i područja zaštite kulturne baštine, civilne zaštite i solidarne mreže.

Cjelovitost podrazumijeva međusobno razumijevanje svih sudionika, njihovih uloga i zadaća u sustavu zaštite od katastrofa

Zaštita u sektoru kulture	Zaštita u sektoru civilne zaštite
U redovitim uvjetima ▪ Praćenje stanja građe, opreme, infrastrukture ▪ Preventivne aktivnosti i mjere ▪ Smanjenje rizika ▪ Povećanje otpornosti ▪ Postizanje spremnosti ▪ Razvoj sustava zaštite ▪ Planiranje oporavka U kriznim uvjetima ▪ Aktiviranje sustava zaštite ▪ Solidarna potpora ▪ Oporavak ▪ Dokumentacija (o knjižničnoj građi)	U redovitim uvjetima ▪ Makro procjene rizika ▪ Kanal i okvir za razvoj otpornosti ▪ Razvoj interoperabilnosti ▪ Stručna potpora partnerima i sustavima U kriznim uvjetima ▪ Neposredna potpora u zaštiti i spašavanju – prema prioritetima

Osnovne uloge i zadaće nacionalnih ključnih partnera

NAJVEĆI IZAZOVI

1. Interoperabilnost (pravna, organizacijska, semantička, tehnička) na postizanju zajedničkih ciljeva

Sustavi redovitog i izvanrednog djelovanja ustanova u kulturi, kako knjižnica koje skrbe za knjižničku građu, tako i sustavi službi koje djeluju u kriznim uvjetima u sklopu sustava civilne zaštite, ponekad se značajno razlikuju.

	Sektor kulture / knjižnica	Sektor civilne zaštite
Prioriteti u kriznim uvjetima	1. zaštita osoba 2. zaštita knjižničnog fonda 3. zaštita i sigurnost informacijskog sustava 4. zaštita i sigurnost zgrade 5. kontinuitet poslovanja	1. zaštita osoba 2. zaštita životinja 3. zaštita okoliša 4. zaštita industrije/materijalnih dobara 5. zaštita kulturne baštine
Pravna osnova za uspostavu sustava zaštite građe u kriznim uvjetima	Temelji dokumenti ▪ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara ▪ Zakon o arhivskom gradivu i arhivima ▪ Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti ▪ Zakon o muzejima ▪ Zakon o zaštiti od požara, Zakon o zaštiti na radu, i sl. ▪ Međunarodni propisi te statuti ustanova, pravilnici, smjernice te strateški i planski dokumenti, najbolja praksa	Temelji dokumenti ▪ Zakon o sustavu civilne zaštite ▪ Zakon o sustavu domovinske sigurnosti ▪ Zakon o obrani ▪ Zakon o kritičnim infrastrukturama ▪ Zakon o zaštiti okoliša ▪ Zakon o zaštiti od elementarnih nepogoda, i drugi te specifični zakoni, sektorski pravilnici, smjernice te strateški i planski dokumenti, najbolja praksa

Pregled nekih razlika koje predstavljaju izazov međusektorskoj interoperabilnosti.

.....jedan od glavnih izazova:

INTEROPERABILNOST NA RAZINI PROCJENE I RAZUMIJEVANJA RIZIKA

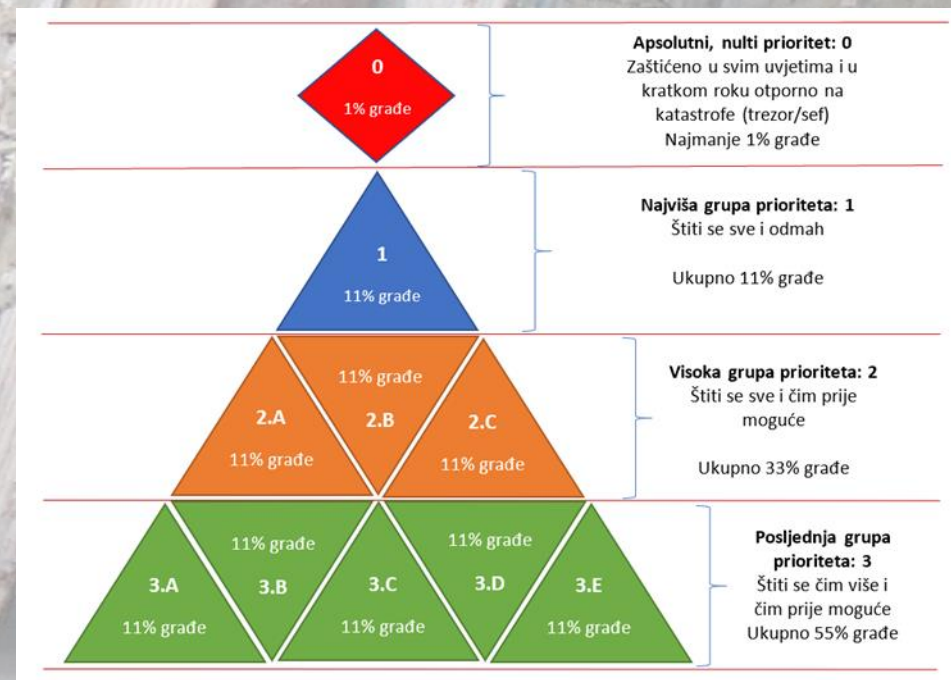
a) Rizici na razini zbirke - deset čimbenika oštećenja („The ten agents of deterioration”) koji predstavljaju prijetnju građi

izravna fizička sila (potres, vibracije, udarac, trošenje, itd.); krađa i vandalizam; vatra; voda; štetnici (kukci, glodavci, ptice, bakterije, plijesni), onečišćenje zraka (štetni plinovi, čestice prašine, soli, masnoća, itd.; svjetlo i zračenje (UV i IR); neprimjerena temperatura, neprimjerena relativna vlaga; gubitak/nedostupnost predmeta i/ili gubitak/nedostupnost podataka.

b) Rizici na razini ustanove - jedan od ciljanih parametara je (relativna) vrijednost štćene knjižnične građe.

Grupiranje (i označavanje prioriteta) knjižnične građe temeljem valorizacije pomaže u maksimiziranju zaštite svih vrijednosti o kojima knjižnica skrbi i u slučaju djelovanja u katastrofama.

c) Rizici makro okruženja - stabilniji od mikro-rizika, njihova procjena provodi se svakih 5 do 7 godina na razini države

2. Solidarnost

Službe za djelovanje u kriznim uvjetima/hitnim situacijama posvećene su zaštiti ljudskih života.

Knjižnica i njezina građa prepuštena je samoj sebi i dostupnim vlastitim sustavima zaštite (djelatnici knjižnice su zahvaćeni katastrofom i najčešće nisu dostupni).

Nužna je suradnja i međusobna potporu srodnih ustanova unutar sektora kulture (uspostava solidarne mreže) te među-sektorska mreža (MUP, lokalna samouprava, vatrogasne jedinice, postrojbe civilne zaštite i dr.).

Solidarni partneri sukladno utvrđenim protokolima za krizne uvjete upravljaju odzivom i oporavkom neposredno nakon nastupa katastrofe, uvažavajući da su prva 48 sata ključna za zaštitu knjižnične građe.

Solidarnost mora biti u skladu s postojećim sustavom djelovanja u kriznim uvjetima na nacionalnoj razini kojeg nadopunjuje i na stručan način osnažuje.

3. Održivost sustava zaštite

nastoji se postići putem:

- smanjenja operativnih troškova
- provođenja aktivnosti koje nisu štetne za osobe, životni i radni okoliš, ali ni za knjižničku građu
- povećanja učinkovitosti i usredotočenosti poslovnih procesa na potrebe korisnika/zajednice i rezultate (kvalitetu i obuhvat mjera zaštite)
- stvaranja domaćih i inozemnih solidarnih partnerstva
- održavanja radionica, seminara, edukacija, vježbi te nacionalnih i međunarodnih skupova i dr.

"Održiva konzervacija-restauracija" u NSK:

- a) ekološki prihvatljivi proizvodi koji dolaze iz sektora biotehnologije i nanotehnologije (*uvode se nano materijali za konzervaciju i restauraciju*)
- b) dostupne znanstvene alternativne metodologije koje mogu zamijeniti opasne proizvode i metode za restauratore i okoliš a koji se koriste u tradicionalnim restauratorskim postupcima (*ispituju se svojstva/kvaliteta materijala za zaštitno opremanje (pohrana, pakiranje i transport) sukladno važećim normama*)
- c) rezultate novijih istraživanja o održivijim metodama koje uzimaju u obzir uvjete rada i jednostavnost primjene;
- d) razvijanje svijesti restauratora o zdravstvenim rizicima koji proizlaze iz uporabe kemikalija tijekom postupaka restauracije (*koriste se manje štetne/škodljive kemikalije*).

Zaključno

Projekt uspostave sustava zaštite knjižnične građe u katastrofama odvija se u pravilu u dvije faze koje se prilagođavaju ustanovi i knjižničnoj građi, složenosti i žurnosti.

U prvoj fazi nazvanoj „**procjena rizika**“ provodi se: a) pregled građe obuhvaćene projektom, b) analiza i pregled objekta i resursa i c) analiza i pregled rizika s prijedlozima za njihovo smanjenje i prevenciju.

U drugoj fazi nazvanoj „**uspostava sustava zaštite knjižnične građe**“ provode se aktivnosti i mjere sukladno utvrđenim potrebama u sklopu procjene rizika, a koje doprinose spremnosti, odzivu i oporavku uslijed velikih incidenata i katastrofa, te uključuje uspostavu specifičnih elemenata otpornosti i održivosti sustava zaštite ustanove.

Slično kao i sa zaposlenicima, suradnicima i dobavljačima, za uspješno djelovanje sustava zaštite bitno je stvaranje kvalitetnog odnosa (dvosmjerna komunikacija) s nacionalnim ključnim partnerima u području knjižnične i srodnih djelatnosti, kulturne baštine, visokim obrazovanjem, lokalnom zajednicom i partnerima iz područja djelovanja u kriznim uvjetima i sigurnosti.

Hvala na pozornosti!